

V. Szolga Mihály Diáriuma.

(Harmadik és befejező közlemény.)

E darab után a Diarium lapszámozása el van hibázva, vagy hiányzik (bár ennek nincs nyoma) egy pár levél, mert noha mint láttuk az előbbi levélre még 123. volt írva, a következő már 128-t mutat.

A 128/a–129/a lapokat egy latin szöveg tölti be, mely a székelyek sérelméről szól. Keltezése szerint 1763-ból való. Főléje ez van írva: Cibinii, Anno 1763. *Circulatio*. Mellette latin élet-szabályokat találunk (129/b l.), melyeknek értelme az olvasás módjától függ. Alakilag más, de lényegben ugyanaz a játék, mint a melyről a 71/a–72/b lapokkal kapcsolatban szóltunk.

Majd ismét egy pár magyar vers kerül előnkbe. Első közülök a *Cantio Elegans* (130/a–130/b l.). Egy megtérő bűnös vezeklése. A verses könyvben kilencz négysoros strophára van osztva, melyeknek mindegyike ezt a formát követi:

Oh bűneim sokasága! oh életem ruttsága
Mely nagj és fizethetetlen én lelkeim adossága,
Mert csillagit az Egeknek, számát *Tenger Fővenyének*¹
Fellyül haladta s előzte bűneim sokasága.

(3-dik str.)

A másik szintén verses magyar darab tizenegy négysoros szakban kesereg a szerencse állhatatlanságáról. Mély érzésének egyszerű kifejezése és rhytmusának magyaros lüktetése az e tárgyról szóló nagyszámú költemények közt is előkelő helyet biztosítanak neki. Felírása e kéziratban *Alia*. (131/b l.) Kezdeté: A szerentse tündérekerekin . . . Változatai föllelhetők Thaly Kálmán Vitézi Énekeiben, Bp. 1864. II. 326. l. és a Boeskor dalos-könyvben, melynek darabjait Ferenczi Zoltán ismertette az Erdélyi Múzeum 1898. évfolyamában. (380. l.) Az eltérések könnyebb megállapíthatása czéljából ideírjuk a jelen, eddig leg-hosszabb változatot egész terjedelmében:²

¹ V. ö. A „Valedictoria” (55/b l.) czíműről mondottakkal.

² A variánsok eltéréseit lásd itt a jegyzetben.

1. A szerentse tündér kerekén,¹
Öröm után következik kín.
A² mi jót ad akkor, fénlík néked e napfény,
Mig meg nem tsal, törben³ nem hajt, példa vagjok⁴ én.
2. Énis olykor kedvemre éltem,
Szerentsémet boldognak véltem ;
De látodé, nem szánodé szörnyű esetem,
Irgyimtől,⁵ mindenektől számkivettettem . . .
- 3.⁶ Véletlenül szerentsém fordúlt.
Orzáimról könyveim tsordult.
Mint pellicán a pusztában tévellyeg 's szorult
Ollyá leve vig életem s régi jom el mult.
- 4.⁷ Tudja Isten miért tselekszi,
Hogj ostorát reám ereszti,
Büneimért 's vétkeimért sujját terjeszti,
De ugj legyen, ámbár tégyen a mint kedvelli.
- 5.⁸ Fájdalmimot magamban tartom,
Bus szívemet ezzel bádgyasztom ;⁹
Ha igazán senki sem szán, hát mért óhajtom, ⁹
Sebeimet a' mint lehet, azzal¹¹ orvoslom.¹²
- 6.¹³ Kiki maga kedvét követi,
Ha más szenved, meg sem említi;¹⁴
Bár lássa is meg szannyais fordul 's felejtí,
Kínek nem fáj, annak nem jaj, könnyen szenvedí.¹⁵
- 7.¹⁶ De a bus szív magával nem¹⁷ bír,
Ha éri is örvendetes hír,
Bár láttatik,¹⁸ hogy van kedve, titkon mégis sir,
A bu ellen, bánat ellen,¹⁹ nints gyógyító ir.

¹ Thalynál és Ferenczinél: kerekén.

² Th.: Ha. — ³ Th. és F.: búban. — ⁴ F.: legyek.

⁵ Th.: Iregemtől.

⁶ Ez a versszak nincs meg sem Thalynál, sem Ferenczinél.

⁷ Ez a stropha is hiányzik úgy a Vitézi Énekekbeli, mint a Boeskor daloskönyvbéli változatból.

⁸ Ez a szak Thalynál is ötödik, míg Ferenczinél negyedik.

⁹ Th. és F.: azzal fogyasztom.

¹⁰ Th. és F.: . . . nem szán, hát mit óhajtom.

¹¹ Th. és F.: magam.

¹² F.: gyógyítom.

¹³ Ferenczinél és Thalynál e szak a harmadik.

¹⁴ E sor alatt áthúzza: Bár lássa is meg. . .

¹⁵ F.: hirdeti; Th.: könnyön tűrheti.

¹⁶ Thalynál e stropha a hatodik, míg Ferenczinél az ötödik.

¹⁷ Th.: sem.

¹⁸ F.: láttassék.

¹⁹ F. és Th.: A szüntelen bánat ellen . . .

- 8.¹ Vidám ortzát² olykor mutatni,
És mésojgó szívet láttatni,
Mít vélsz néha, mire tzéloz bus szívet fedni.
Mert tsak olyan, mint más által mézet kóstolni.
- 9.³ Feltett tzélod, mikor el éred,
Vidámsággal örvend te szived,
Tapasztalván jó barátod Vigad Te véled,
Ha szerentséd balra fordúl, akkor meg nevet.
- 10.⁴ Siralomra indult kereke,
Szerentsének véletlensége,
Ha új fordúlt bánatodnak változik kedve,⁵
Mít hoz ismeretlen⁶ Társnak ő szelidsége.
- 11.⁷ Oly sorsa a Tünder Világnak,
Bánat uttyát adgya Fiának,
Ámbár néha kotzkázásban örül a Hatnak,
De hirtelen ha hoz vakot, semmit sem szánnak.
Vége.

Az itt közölt vers hat strophás variánsához Thaly Kálmán ezt a jegyzetet írta a Vitézi Énekek 327. lapján: „Ez éneket a nemz. múzeum kézírattárában levő eredeti levél szerént (hung. quart. 175. I.) 1769. jan. 22-én Eszlárról küldé Korbits Tamás nevű káplány egy tekintetes ifjú asszony“-nak, „Talált ének“ czím alatt. Föléje néhai Jankovích Miklós kézírátával ez van jegyezve: „Tárogató sípra“. És csakugyan a versemérték azonos a tárogató mellett énekelt kurucz tábori dalokéval. Lehet, hogy Jankovích még tán maga is hallotta e dalt tárogatón fújni, miután jelen dalfűzetét még 1789-ben írta össze; azért tévé ama jegyzést. A 2-ik stropha negyedik sorából az következtethető, hogy az éneket egy valaha Iregen lakott szerző“. E jegyzetnek a költemény korát illető részét Thaly később módosította. Az Adalékok I. kötetének 44. lapján írottak szerint ugyanis újabban⁸ Csík-szent-léleki Boeskor János codexéből arról győződött meg, hogy a vers 1716-ban már létezett, tehát a kuruczvilághoz annál közelebb áll. Nincs okunk kételkedni Thaly jóhiszeműségében, de azt meg kell jegyeznünk, hogy Ferenczi tájékoztatójában (a Boeskor daloskönyv énekei-

¹ F.-nél hatodik, Th.-nál negyedik versszak.

² F.: kedvet.

³ Ez a versszak is hiányzik Ferenczi, meg Thaly kiadásában.

⁴ Ferenczi változatában megvan, Thalnál hiányzik.

⁵ Ez a sor F.-nél így hangzik: Ha így fordúl barátodnak bánkodó kedve.

⁶ F.: ismeretlen.

⁷ Ez a stropha sincs meg a másik két változatban.

⁸ 1872 előtt.

hez) a szóban forgó darabra vonatkozólag nincs nyoma az 1716-os évszámnak. Az azonban egészen bizonyos, hogy 1739 előttről való, miután a nevezett versgyűjtemény későbből nem tartalmaz adalékokat.

A részletesen ismertetett régi és szép ének után a Diáriumban Gyöngyösi István „Kemény János“-ának előszavából következik egy idézet, mely fölé tájékoztatóul oda van írva, hogy *NB. ex Gyöngyösio Versificatore* (132/a l.) A kézirat összeírója itt azt a négy szakot idézi, melyekben Gyöngyösi Apor Istvánnak hizeleg, mikor könyvét neki ajánlja. (L. Gyöngyösi I. válogatott poétai munkái. Pest, 1865. II. 6. l.) A latin szöveg — *Haec sunt necessaria in Homine etc.* — melynek kötött formájú feldolgozása a vers, szintén ott van Szolga Mihály codexében.

A százharminczhetedik b. lapon *NB. ex Ovid. ad Pis.* jelzéssel latin verses idézeteket találunk, melyek közül kettőnek magyar fordítása is itt van. Az első is körülbelül azt a gondolatot fejezi ki, a mit a második így fogalmaz: „Akárminémű Méltóságokban löttének őseink, és akár mint tselekedtenek azok, de nints azokhoz magunk érdeme kívül semmi közünk“. A következő latin darab *Duodecim abusiones saeculi* címet visel (133/a l.) és tizenként pontba foglalva közli a század elszomorító jelenségeit. Ime az első három pont: 1. *Sapiens sine operibus.* 2. *Senex sine religione.* 3. *Adolescens sine obedientia stb.* (Az egész azonos a 89/b lapon említett hasonló című darabbal.) Az utána jövő latin nyelven írt szöveg fölött ezt olvassuk: *Egy igen szép Stylussal élő Passus* (135/a l.) Rossz latinsággal írt soraiban Török László 1680. jul. 30-án arról értesít, hogy a környéken nincs ragály. A 133/b lapon tovább is latin feljegyzések olvashatók; tartalmukról tájékozthat a címük: *Virginitati maxime nocent* és *Recipe: Mamillarum virginearum.*

Érdekesebb és becsesebb ezeknél a *Boldog élet regulái* (133/b—134/b l. és még egy számozatlan levél), mely egysége-sebb szerkezet nélkül fűzi össze harmincz háromsoros versszakba a helyes életre vonatkozó szabályokat. Egyszer már volt szó róla, akkor említettük, hogy hosszabb változata a 90/a—b lapon olvasható darabnak. Az egész vers tanulságait dióhéjba foglalja az utolsó stropha:

Az el lött Nyilak közt egj sem tér hozzád,¹
Szó addig tiéd, míg ki nem mongja szád,
E' légjen éltedben rövid Etikád.

Vége.

¹ V. ö. Thaly K.: *Actio curiosa.* Bp. 1894. 192. l., a hol *Gaude* mondja Nagyságos Uram, az üdőt, a nyilat soha vissza nem hozhatni...

Befejezésül ugyanazon kézírással Lukács ev. tizedik részének 28-ik verse van odaírva: „Ezt mivelde és élsz“. (A Diarium szerint 29-ik vers.) Utána ugyanazon számozatlan levél b) lapján nyolcz sornyi latin distichonok közt ez a magyar felkiáltás: „Isten, légy irgalmas nékem“. A distichonok közül némileg érdekes ez az alliteratiós (az egyes szók a kéziratban is így számozva vannak):

6	8	7	4	3
Bellum	Bartsaides	bellantis	bruma	bimestris
5	2	10	9	1
Bellárunt	bubo	bile	boante	biceps.

A 135/a—b lapokon egy magyar gúnyvers van. Czíme: *Pastilus*. kezdete: „Viszsza jár az üdő, a világ fel fordúlt.“ Tár-gya: egy kis nemzetiségi ízű kigúnyolása az emelkedő nép-hatalomnak. Rövidebb — nyolcz szakos — változata¹ ez annak a híres pasquillusnak, melyet először Thaly Kálmán közölt „Az világhoz szabott Ének“ czímen (L. Irod. és műveltség-történeti tanulmányok a Rákóczi korból, Bp. 1889. 360. l.), újabban pedig e sorok írója adta ki a Radványi verseskönyvek czímű gyűjteményében (V. ö. Irod. közl. 1904. 213. l. és külön is.). A Szolga Mihály codexbeli varianst kiadta és rész-letesen taglalta Rugonfalvi Kiss István a Századok 1904. évfolya-mában, 687. l. (Adalékok a Rákóczi-kor irodalomtörténetéhez cz. dolgozatában.) Thaly a vers korát 1675 tájára teszi, míg Kiss István a jelen változatról azt hiszi, hogy a Rákóczi-fel-keles első éveiből való. A 135/b lap nem sokat érő latin *Cubus*-a után *Az éneklésnek szükséges és Idvességes voltáról való Ének* jön, mely a 136/a—137/a lapokat tölti be. Tizennyolcz nyolczsoros strophában a vallásos áhitatnak éneklés alakjában való kifeje-zését ajánlja a hívő lelkek figyelmébe. Az egyes szakok mel-lett utalásokat is találunk a szentírás rokon helyeire. Mutatóba álljon itt az eleje:

Szép dolog s gyönyörűséges
Az úrnak énekelni (Ps. 42.)
Ez amaz egyik szükséges (Luc. 20.)
Melynek meg kell felelni
En a jobb részt választom,
Márthával nem halasztom,
Éneklek Szűz Máriával,
Moses, Debora 's Annával.

A 137/b lapra ez van írva: „N.-Solymoson a Baresai Ferencz házán olvastam: NB. Mors habet nuntios tres: Casum,

¹ A radványi változat 14 strophás.

infirmi-
tatem et senectutem. Casus mihi denunciat mortem laten-
tem, | Infirmi-
tas mea apparentem, | senectus mea praesentem. |
Media vita in morte sumus.“ A százharmincznyolczadik a)
lapra nincs írva semmi. A 138/b lapon levő latin nyelvű írat,
mint a címe — *Sententia Pontii Pilati contra Jesum Christum*
— mutatja, a világhíres ítélet állítólagos szövege. Hogy még
inkább annak tartasuk, a végére az is oda van téve, hogy: „Ex
rupto et vetustissimo quodam stylo excerptum.“ Következik
egy hosszabb újévi alkalmi vers. Címe: *Új — (köszöntő versek)*
— *Eszteendőre.*¹ Világtörténeti példák alapján a virtus becsét
hirdeti. Negyvennégy négysoros szakból áll. Talán a szerzőre
útal a végén levő jegyzés, mely szerint: H. szpáli Ferencz által
Sárosi János Uramnak bémutat(na)k. E feltevés annál valószí-
nűbb, mert a XVII. sz. végén s a XVIII. sz. e'ején élt Szent-Pály
Ferencz, ki Verbőczy Tripartitumát versekben fordította és egyéb
verseket is írt.² Kortársai között Sárosi János ítélőmester ismer-
etes. A tudákosságával feltűnően kérkedő szerző művének eleje
így hangzik:

Nints egyéb állandó semmi tsak a virtus
Gyászos sötétben is ez világos Pharus
Sötét homályban is fenlik mint Phosphorus
Szerentse szárnyain nem jár mint Protheus.

Utána még tudákosabb hangon írt *Más köszöntő verseket*
találunk (141/b—142/a l.). Írójuk kilencz négysoros strophában
önti ki jókivánságait egy asszonynak, ki a költő szerint abban
is hasonlít Sáron mezejéhez, mert belőle is, két pálmák növének“.

Első versszaka:

Eurynome kegyes Leányát előmben
Alittá Thaliat hogj sugná fülemben
Szives kivánságát gondolnék elmémben
Melynek írására pennám vóm kezemben.

„*Más*“ felírással ezután egy Józsefnapi verses üdvözlet
jön (142. b—143. a l.) Kilencz négysoros versszaka közül leg-
többet ér a harmadik, melyben az ismertetés folyamán többször
előfordult, a népköltészet hatására mutató költői fogás újabb
változatát látjuk:

A mennyi virággal Tavasz bővölködik
Mennyi szőlő szemmel szüret kedveskedik,
Mennyi szép csillagi az nagj Égnek fénlik
És mennyi madár szó Tavaszszal hallatik —
Anyi áldást Isten Józsefre terjeszszén . . .

¹ A Diáriumban is így van írva.

² Versét Szász János szász comesről kiadta Szádeczky Lajos: Br. Apor Péter versei II. k.

További részében Calliope és Euterpe segítségül hívásával ismét a tudós költő lép előtérbe, ki már az első strophában („kigondoltam imé kezdetit versemnek“) elárulja, hogy nem az ihlet készletti írásra. A végén különben maga is belátja ezt, mint az utolsó két sor elárulja:

Gyenge verseimről bocsánatot kérek
Verseim végére im Áment is tészek. Ámen.

A 143/a—143/b lapokon *Más Ének*-et találunk. Ez egy elegikus hangú, nagyon szép lyrai darab, melyben az ismeretlen költő sok érzéssel fedi fel kedvese előtt szívének mélységes szerelmét. Megérdemli, hogy egész terjedelmében közöljük. Ime:

1. Boldogtalan volt az óra, melyben meg esmértelek,
Szerencsétlen volt az idő, melyben meg szemléltelek,
Roszszomra volt szempillantás, melyben meg kedveltelek
Hogj ily szérnyű gyötrelmeket kell éretted szenvednem.
2. Noha széllyes ez világon sok szép virág tartozott
Ezer magzat nevelkedett, kit Anya szült és hozott,
De szemeim sohais oly szépre nem akadtanak,
Áldott volt még azon mely is, a' ki téged hordozott.
3. Tested ékes szemed fényes, szebb a rosmarintoknál,
Minden tagod kellemetes, ékesbb liliomszálnál,
A Rárónak szép szemeit fellyül müllya nézésed,
Nintsem oly szív kit fel nem gyújt legkisebb tekinteted.
4. Jaj már nékem mert szeretlek ki nem mérem mondani,
Mert szívemnek belső titkát rejtekben kell tartani,
Ha kívánod irigyimnek szemeit vakítani
Szíved titka legyen zárva, tsak nékem enged(d) látni.
5. Lopva jár foháskodásom, lopva látlak szivemben
Mások előtt nem esmérlek noha te vagy elmémben,
Égek érted de nem látszik sebes szikra tűzében
Fájdalmakat szenved szivem, hogy azt tartja rejtekben.
6. Emészt szerelmednek tüze, érted kínos életem,
De éretted el szenvedem, noha nagy kin az nékem,
Mert az által szerelmedet reméllem hogj meg nyerem,
Tüzeimnek méltó bérét szépségedért vehetem.
7. Azért énis most magamban tsak el rejtem titkomat,
Várván várom az én régi óhajtott víg napomat,
Melyben szemben jutván véled hallhassam jó sorsomat,
Te meg bánod és meg szánod eddig ily hív voltomat.
Ámen.

A következő darab fölé az van írva: *Más*. Ez is szerelmről énekel, de sokkal józanabbúl és kevesebb költőiséggel,

mint a másik (l. a codex 143/b—144/a lapjain.). Öt versszaka közül ez az első:

Sok az elme hánykodása, gyors járása, nintsen mása,
De mégis oly facultása nints néki, hogy által lássa,
A szív ki légjen, hozzá kit végjen, titka mi legyen,
Kit szeret 's hidjen, vaj kiben van hív szerelem.

A 144. a. lapon még egy kis szerelmi dalt találunk. Az egyszerűségében is megkapó és kedves darabra nézve rövidege lehetővé, zengzetessége pedig érdemessé teszi az egész terjedelmében való közlést:

Reád volna most panaszom,
De bus szívem szépen kér;
Szíved fel ne háborodjék,
Ha bus szájam szólni mér,
Hogj ha megtsalsz engem, nem szánsz,
Isten tölled el is tér,
Hozzám való hűségédért,
Hidd el bizony meg is vér.¹

A következő lapra (144/b l.) latin életszabályok vannak írva. Címük: „Tria praeterita, tria praesentia, tria futura cogitabis et in aeternum non peccatis“. Utánuk egy hosszabb magyar verses darab következik, melynek tartalmáról legjobban utbagazít, hosszúra eresztett címe: a *Születésről íratott Versek*. Melyekben | A' Tekentetes Nemzetes Ugron Ferenc | kis Urfiatskának nagyra való születését | praesagiálta és szüvének ki öntött ger | jedző jó kívánságával condecorálni kíván | ta egy szegény szolgálja. Programma. Ugron Ferenc. Anagramma: „mutatio duabus literis N. et N. úr L. et S.: Gróf urfi lész“. (145/a—147/b l.) Harminczhárom négysoros strophában biztatja a címében írt ifjút, hogy még sokra viheti, ha egy kicsit iparkodik. A bevezetésben görög és római mesés példákra hivatkozva szól a véletlen szerepéről, majd a kis Ugron családját dicsőíti és őseit mutatja fel követésre méltóknak. Jó kívánságok halmozása fejezi be végül a szokásos alkalmi termékek fölé semmiben sem emelkedő verset.

Az eddig ismertettek kivül még három darab van a Diáriumban. Mind a három magyar nyelven és kötött formában van írva. Ketteje szerelmes vers, míg a harmadik a vadászélet kellemeit zengi. A szerelmi tárgyuak közül az első fölött ezt olvashatjuk: *Más Magyar Versek*. Ez nyolcz négysoros versszakból áll s a codex 147/b—148/a lapjain foglal helyet. Ismeretlen költője egy Anna nevű leányért epedezik benne, ki úgy

¹ A vers fölött ez van írva: Más.

látszik, régebben hitegette, mert a vers a választ kéri. A hatodik szak első két sora arra enged következtetni, hogy szerzőnek nem egyetlen verse ez. Az egészet ideírjuk:

1. Bánatim ködének avul 's oszol szennye,
Hol vidul 's hol mordul napom kellő fénye,
Venus ostromának, mert sürget keménye,
'S a győzedelemnek táplál küs reménye.
2. Cupido már megris sebhette szívemet,
Félő, hogj veszélybe ne hozza fejemet,
Mert a kitől várnám gyógyító iremet,
Szíve nem fül hozzám 's nem szánya sebemet
3. Annis szívem, Annis oka veszélljemnek,
Te vagy, 's orvosai(s) te lehetsz szívemnek,
Éltét kívánodé vagj vesztét fejemnek,
Mi nem mivel . . . ez fő ellenségednek.
4. Adki hát violám válaszsztát szivednek.
Neis tarts|d| függőben elméjét senkinek,
Enyhítsd inkább lángját lobogó tüzemnek.
Édes beszédével zendülő nyelvednek.
5. Mert addig bus szívet viselek 's mutatok,
Fohászzkodással felhőt szaparittok
Példámmal örömré senkit nem indítottok,
Bús Heraclitussal szívet szomorítottok.
6. Ha pedig jó vályyat ¹ vehetem sorsomnak,
Nem szünik meg húrja pengeni lantomnak,
Köntösömről gyász és setét szín oszolnak,
Hajnallani mondom világát napomnak.
7. Ugyanis dolgomnak jó rendben kelése,
Régen várt napomnak ködből derülése,
Akkor lesz, ha veled lesz, edgjesülése,
Szívemnek 's fejemnek bútól enyhülése.
8. Hozza fel hát Isten Napodot 's Napomot,
'e Töltse bé valaha szíves várásomat,
Vigye tömlőjében fohászzkodásomat,
Ajánlom ezekkel hív szolgálatomat.

A másik szerelmi költemény felírása: *Más Ének* (148/a—148/b l.) Szerzőjét ennek sem ismerjük. Áll tíz négysoros strophából, melyek mindegyike a költő reménytelen sorsán kesereg. A megható bensőséggel írt darab műformájáról és szépségeiről egyformán tájékoztat a végső négy sor:

Arany képem s enyves lépem mert te vagj
Azért bizony hozzád bízom s el se hagyj;
Szíved kérem, kihez vérem van is nagy
S el sem fagy.

¹ Így!

Utolsó darabja a codexnek a szintén verses: *Vadászember Éneke* (148/b—149/a l.) Öt ötsoros versszakra terjed. Alighanem egy daczos szerelmes hetykélkedése, ki kedvesével összevezve, most azt kürtöli, hogy neki a vadászatban több öröme telik, mint a szerelemben. Irója hangulatát már az első szak elárúlja:

Azt állítja más, ha látja, nintsen vig jókedvem,
Engem kinez, bút-gondot hoz epesztő szerelem,
De azért én csak nevetem,
Magamban is úgy tettetem,
Mintha igaz volna, hogy érte gyötrődöm.

Ezzel a darabbal végződik a Diarium, melynek hátralevő lapján már csak töredékes bejegyzéseket találunk — régi ismerősünk — Benedekffy Gergely tollából. Ugy tetszik, valami nagy szomorúság érte e férfiút, mert még tollpróbálgatásai is, mindig valami titkolt bút sejtetnek. Ezt látjuk a codex hátsó kemény borítékának belső lapján is (mely előtt kb. 9—10 kitépelt levél nyomai mutatkoznak még), hol kétszer leírt neve után így kesereg: „Istenem légy irgalmas nekem bűnösnek. Uram mikor menédsz a te országodba, emlékezzél meg rolam. Uram! Te mondtad, hogy a ki egyszer eszi a te Testedet és issza a te keresztfán ki folyt szent véredet, annak örök léte vagyon Te nállad.“

A Diarium ez utolsó bejegyzésének idézete után nincs több mondanivalónk. Azok után, a miket a bevezetésben előrebocsátottunk s a részletes ismertetésben elmondottunk, fölösleges is volna a további szószaporítás, mert az eddigiek alapján is meggyőződhetett mindenki, hogy az újonnan felfedezett kéziratos könyv számos érdekes és jellemző adatot szolgáltatott eleink szellemi életének ismeretéhez.

Jegyzet. Az ismertetett kéziratos könyv 90/a—b lapjain olvasható Rövid Ethicára vonatkozólag megjegyzem, hogy hatodik versszaka kivételével megjelent az Irodalomtörténeti Közlemények 1903. évfolyamában „Tótfalusi Kis Miklós Verses Ethicája“ cím alatt. Gyalui Farkas írt eléje tájékoztatót, melyből megtudjuk, hogy közleménye az 1697-ik évre szóló kolozsvári kalendáriumból való, „melybe Tótfalusi rövid Ethicát írt és adott ki“. Sajnos, e naptárnak az Erdélyi Múzeum-Egylet birtokában levő példányából hiányzik a június hó végét és július hó elejét tartalmazó levél, hiányzik tehát a június hó végére tett három soros vers is. Gyalui reméli, hogy alkalomadtán valamely ép példányból ez is előkerül. Hogy a további esetleg eredménytelen kutatástól felmentsem, ideírom, a Diariumból a szóbanforgó Ethica keresett stropháját:

Zurzavart, perpatvart házadból ki üzz,
Rosz népet tselédet, magadhoz ne fűzz,
Ne légyen kebledben kígyó, méreg 's tüz.

Hozzáteszem azonban, hogy nem olyan bizonyos a híres könyvnyomtató szerzősége, mint Gyalui Farkas hiszi. Nincs kizárva ugyan, hogy a kalendárium közleményei a kiadótól eredjenek, de nem is szükségszerű. Gyalui, mint a jelzett helyen olvasható cikke mutatja, Tótfalusi Kis Miklósnak ezen szavaira alapítja a szerzőséget: „Tavaly a' Kalendáriumba valami verseket töttem, melyek az *Ethicát comprehendálták* rövideden. Ezért is megszólaltak némellyek' hogy nem idevaló' Ha — úgymond — *Ethicát* akarnak írni, légyen *Ethica*; a kalendáriumban egyébnek vagyon helye. Annýira igaz az: Mindennek tetszeni még Istenhez sem fért“.

Nincs okom kétségbe vonni Gyalui Farkas jóhiszeműségét, de azt tartom, hogy az idézett mondatból még nem okvetlenül következik, hogy a Verses *Ethica* szerzője a világhírű nyomdász. Ha mégis ő írta, akkor bizonyára tőle származik a Városfalvi Szolga Mihály Diariumának 133'b—134 b lapjain található darab is, miután mint a részletes ismertetésből kitűnik, a Rövid *Ethica* csak kivonata a „Boldog élet regulái“ című harmincz szakos versnek.

A belső érv, melyre Gyalui hivatkozik, hogy t. i. a verses *Ethica* szövegében kétségtelenül van vonatkozás Tótfalusi ismert bajaira, szintén ingadozó alapon áll. A virtus irigylői elleni kitérés régebbi irodalmunk moralizáló költeményeiben annyira általános s maga a megjegyzések alapjául szolgáló vers oly kevésbé egyéni célzatú, hogy olyanfajta következtetésre, mint az ismertetett, — semmiesetre sem nyújt elég erős alapot. Az a versszak különben, melyre Gyalui Farkas épít, helyesebben van meg a Szolga Mihály Diariumában. A különbségek könnyebb megállapíthatása céljából álljon itt mind a két változat.

Szolga Mihálnál így hangzik:

Tsak élj jól, ne gondoly hamis nyelvekkel,
Irigylik virtust, kik nem érhetik el,
Mint bádgyatt eb szénát marhától tilt el.¹

Az Irodalomtörténeti közleményekben pedig így:

Tsak élj jól, ne gondolj gonosz nyelvekkel;
Irigylik *Virtust*, kik Azt nem érik-el.
Mint boglyát Eb szénát Marhától tilt-el.

A varianso¹ egybevetése szembevetően mutatja, hogy az előbbi változat úgy forma, mint érthetőség tekintetében sokkal felette áll az utóbbinak.

BAROS GYULA.

¹ A „Boldog élet regulái“-ban így hangzik ez a szak:

Csak ély jól, ne gondoly gonosz nyelvekkel,
Irigylik *Virtust*, kik azt nem érik el,
Sértetik, mert nyilik rosa tövissel.